

Türkiye'de İnternet Bağımlılığı ile İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

An Analysis of Graduate Theses on Internet Addiction in Türkiye

Elif Kurtoğlu ¹ , Demet Pekşen Süslü ¹

1. Maltepe Üniversitesi, İstanbul

Abstract

Objective: This study aims to examine the postgraduate theses on internet addiction in Turkey between 2007-2020 (June) in the database of the Council of Higher Education National Thesis Center.

Method: The study consists of 126 theses selected via criterion sampling, which is one of the sampling types for research purposes. In the study, the descriptive content analysis method was used and document analysis was used as the data collection technique. Thesis Classification Form was used as the data collection tool. Frequency and percentage values were calculated for data analysis.

Results: The most studied themes were demographic-sociodemographic characteristics with personal characteristics, the number of master's theses was more than doctoral theses, and the year in which the biggest number of studies were conducted was the year of 2019. In the examined theses, quantitative methods and simple random-random sampling techniques were mostly used. The most preferred sample size is 301-1000 people. The most preferred sample was secondary school students. Attitude/perception/personality/ability tests are the most used data collection tools. In addition, quantitative data analysis methods are used more than qualitative data analysis methods.

Conclusion: There is a need to carry out more in-depth studies on internet addiction beyond descriptive studies and to establish prevention-intervention methods.

Keywords: Internet addiction, postgraduate thesis, descriptive content analysis n

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan, 2007-2020 (Haziran) tarihleri arasında Türkiye'de internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış lisansüstü tezleri incelemektir.

Yöntem: Çalışma amaçlı örnekleme türlerinden, ölçüt örnekleme ile seçilen 126 tezdten oluşmaktadır. Çalışmada, betimsel içerik analizi yöntemi ve veri toplama tekniği olarak da doküman analizi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Tez Sınıflama Formu kullanılmıştır. Veri analizi için frekans, yüzde değerleri hesaplanmıştır.

Bulgular: Yapılan çalışma sonucunda en çok çalışılan temaların demografik-sosyodemografik özellikler ile kişisel özellikler olduğu, yüksek lisans tez sayısının doktora tezlerinden daha çok olduğu ve en çok çalışma yapılan yılın 2019 olduğu bulunmuştur. İncelenen tezlerde en çok nicel yöntem ve basit seçkisiz-rastgele örnekleme kullanılmıştır. En çok tercih edilen örneklem büyüklüğü 301-1000 kişidir. En çok tercih edilen örneklemin, ortaöğretim öğrencileri olduğu görülmüştür. Tutum/algı/kişilik/yetenek testleri en çok kullanılan veri toplama araçlarıdır. Ayrıca nicel veri analiz yöntemlerinin, nitel veri analiz yöntemlerine göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür.

Sonuç: İnternet bağımlılığı ile ilgili betimsel düzeyde çalışmalardan öteye daha derinlemesine çalışmalar yapılmasına ve önleme-müdahale yöntemlerinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar kelimeler: İnternet bağımlılığı, lisansüstü tez, betimsel içerik analizi

Giriş

İnternet, günümüzde insanlara bilgiye ulaşmada kolaylık, iletişim, çevrimiçi alveriş, çevrimiçi oyunlar gibi çeşitli faydalar sağlamaktadır (1). Ayrıca Covid-19 salgını sürecinde çevrimiçi seminerlerde (2), canlı derslerde (3) internetten faydalanılmıştır. İnternetin hayatımıza faydalarının yanı sıra olumsuz etkileri de bulunmaktadır (4). Artan internet kullanım süresi, internet bağımlılığına sebep olabilmektedir (5). Bir insana ya da nesneye karşı hissedilen önceden tahmin edilemeyen istek, bağımlılık olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılık patolojik bir durum olarak ifade edilmektedir. Bağımlılıkta kişinin sosyal yaşamı, psikolojik ve fizyolojik sağlığı zarar görmesine rağmen birey bağımlılığı devam ettirmektedir (6).

Bağımlılık, davranışsal bağımlılık ve madde bağımlılığı şeklinde incelenmektedir (7,8). Yeme bağımlılığı, egzersiz bağımlılığı, seks bağımlılığı, kumar bağımlılığı ve alışveriş bağımlılığı gibi bağımlılıkların genel itibarıyla davranışsal bağımlılık olarak tanımlandığı ifade edilmektedir (9). İnternet bağımlılığının da davranışsal bir bağımlılık olduğu belirtilmektedir (10).

Ögel (8), kimyasal olmayan davranışsal bağımlılıklarda (bilgisayar oyunu oynama, televizyon seyretme, alışveriş gibi), madde bağımlılığında rastlanan belirtilerin görüldüğünü vurgulamaktadır. Ayrıca bağımlılığın oluşmasında bağımlılık yapan davranışın fazla miktarda ve düzenli olarak yapılmasının etkili olduğunu ifade etmiştir. Davranışsal bağımlılıklarda tekrarlanan ve dürtüsel davranışlar önemli rol oynamaktadır. Griffiths'e (11) göre davranışsal bağımlılıklar insan ve makine etkileşimiyle meydana gelmektedir ve bilgisayar, televizyon bağımlılıkları bu sınıfta değerlendirilmektedir. Teknolojik bağımlılıklar kapsamında, başka bağımlılıkların altında da yer alabilecek bağımlılık türleri bulunmaktadır. Meyve makinesi bağımlılığı (fruit machine addiction) ve telefon seks bağımlılığı (telephone sex addiction) bu tür bağımlılıklara örnek olarak verilmektedir. Young'a göre ise (12) internet bağımlılığı bireyin iş yaşamında, sosyal alanda ve ilişkilerinde problemler yaşamasına ve internet kullanımının kontrolünün sağlanmasında problemler oluşmasına neden olan bir rahatsızlıktır. Block (13), internet bağımlılığının Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'na (DSM-5) alınması gereken bir bozukluk olduğunu belirtmiştir. Yao ve Zhong (14), Amerikan Psikiyatri Birliği'nin 2012'de internet bağımlılığının DSM-5'e eklenmesini önerdiğini ifade etmektedir. Ancak internet bağımlılığı DSM-5'te yer almamaktadır (15). Diğer taraftan Tao, Huang, Wang, Zhang, Zhang ve Li (16) internet bağımlılığının tespit edilmesine yönelik standart bir tanı kriteri olmadığını da belirtmektedir.

Alanyazında internet bağımlılığını belirlemek amacıyla farklı araştırmacılar tarafından geliştirilmiş çeşitli tanı kriterleri bulunmaktadır. Örneğin Young (17), DSM-5'teki patolojik kumar oynama tanı kriterlerini örnek alarak internet bağımlılığı ile ilgili 8 tanı kriteri belirlemiştir. Bunlar internet hakkında aşırı zihinsel uğraş, istenen hazzı elde etmek için internette daha çok vakit geçirme gereksinimi, internet kullanımını azaltmada veya tümüyle bırakmada başarısızlık, internet kullanım süresini azaltınca veya kullanım olmayınca ruhsal çökkünlük ve sinirlilik, planlanandan daha uzun süre internete bağlanma, internet kullanımından dolayı aile, okul, iş yaşamında problemler yaşama ve özel hayatta fırsatları kaybetme, internet kullanım süresi hakkında dürüst olmama veya süreyi saklama, sorunlardan ve rahatsızlık veren duygulardan uzaklaşmak için internet kullanımıdır. Bu sekiz maddenin beş tanesini taşıyan kullanıcılar, internet bağımlısı olarak değerlendirilmektedir.

İnternet bağımlılığının tanımlanmasında, sınıflandırılmasında görüş birliği bulunmamaktadır ve bağımlıların belirlenmesi için kullanılan ölçekler değişiklik göstermektedir. Bu durum, internet bağımlılığının yaygınlık oranını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır (18). İnternet bağımlılığı aile hayatında problemlere (19,20), bireylerin iş yerindeki ilişkilerinin zarar görmesine ve iş kayıplarına neden olmaktadır (21). Bunun yanı sıra internet bağımlılığı el, bilek, sırt, baş ağrılarına, kilo problemlerine (22), uyku kalitesinin bozulmasına (23) yol açabilmektedir. Ayrıca internet bağımlılığı sonucunda oluşan akademik problemler, okuldan atılmayla sonuçlanabilmektedir (17).

2020 yılında dünyada %59'luk oranla internet kullanıcısı görülürken Türkiye'de bu oranın %74 olduğu bulunmuştur (24). 2021 yılında ise dünyada internet kullanım oranı %61.8 iken Türkiye'nin oranı %80'e ulaşmıştır (25). Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu 2021 yılı verilerine göre Türkiye'de 16-74 yaş aralığında internet kullanım oranının %82.6 ve evden internete erişim oranının %92 olduğu, bu oranların 2022 yılında

ise bu oranların %85'e ve %94,1'e ulaştığı tespit edilmiştir (26). Bu verilere bakıldığında dünyada ve Türkiye'de internet kullanımının oldukça yaygın olduğu ve oranların giderek arttığı görülmektedir. Hatta internet kullanım oranlarının dünya geneline göre Türkiye'de daha hızlı artış gösterdiğini söylemek mümkündür.

Özetle internet bağımlılığı uzun zamandır üzerinde çalışılan bir konudur. Özellikle Covid-19 salgını internetle olan ilişkileri daha da arttırmıştır. İnternet kullanımının bağımlılığa dönüşmesini engellemek adına, önleyici çalışmaların ve müdahale çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Hamarta, Akbulut ve Baltacı (27) internet bağımlılığının yaygınlığı ve insanlar üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alındığında internet bağımlılığıyla ilgili yapılacak önleme ve koruma hizmetlerinin önemli bir etkiye sahip olabileceğini belirtmektedir. Bu önleyici çalışmaların ve müdahale çalışmalarının yapılabilmesi için de şimdiye kadar internet bağımlılığı konusunda yapılmış araştırmalar hakkında bilgi sahibi olunması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın internet bağımlılığıyla ilgili yapılacak önleyici ve müdahale edici çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Alanyazında internet bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmaların incelendiği sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Ayrıca alanyazına bakıldığında internet bağımlılığı konusunda yapılmış çeşitli veri tabanlarında yer alan tez, makale ve kongre bildiri kitapları ve bildiri özetlerinin incelendiği çalışmaların bulunduğu da belirlenmiştir (28, 29, 30, 31). Bu çalışmada internet bağımlılığı konusunda yazılmış, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan lisansüstü tezlerin betimsel içerik analizi yapılarak internet bağımlılığı konusunda yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan, 2007-2020 (Haziran) tarihleri arasında yapılmış Türkiye'de internet bağımlılığı konulu lisansüstü tezleri temalar, tez türleri, yıllar, enstitüler, araştırma yöntemleri, örneklem seçme yöntemleri, örneklem büyüklükleri, örneklem grupları, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri açısından inceleyip genel eğilimleri ortaya koymaktır. Dolayısıyla bu araştırmanın ileride konuyla ilgili yapılacak çalışmalara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırma nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, durum ve olayların doğal şartlarında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konulduğu araştırma şeklinde tanımlanmaktadır (32). Nitel araştırmada, çalışma konusu araştırmacının gözünden ortaya konulmaktadır. Okuyucu, çalışmayı araştırmacının bakış açısıyla incelediği için araştırmacının konuya bakışı nitel araştırmalarda önem taşımaktadır (33). Nitel araştırmalarda amaç, verilerin betimlenmesi ve yorumlanmasıdır (32).

Bu çalışmada da çalışmaların genel eğilimlerinin belirli ölçütlere göre ortaya konulması amaçlandığı için betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Belirli bir alanda yapılmış çalışmaların eğilimlerinin, sonuçlarının tanımlayıcı bir biçimde değerlendirildiği çalışmalara betimsel içerik analizi denmektedir ve betimsel içerik analizinde yorum, sentez sınırlıdır çünkü analiz edilen çalışma sayısı fazladır (34). Betimsel içerik analizinde analiz için frekans, yüzde dağılımları kullanılmaktadır (35).

İşlem

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'de internet bağımlılığı konusunda 2007-2020 (Haziran) tarihleri arasında yapılmış olan YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Bu çalışmada örneklem seçilirken, amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde, araştırma yapılmadan önce oluşturulan ölçütlere uygun durumlar üzerinde çalışılmaktadır (32).

Araştırmaya alınacak tezlere ulaşmak için YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından "internet bağımlılığı" anahtar kelimesi ile tarama yapılmıştır ve toplamda 210 teze ulaşılmıştır. Türkçe dilinde yazılmış, sosyal bilimler enstitüsü, lisansüstü eğitim enstitüsü, eğitim bilimleri enstitülerine kayıtlı olan, erişime açık olan, 2007-2020 (Haziran) tarihleri arasında yapılmış olan ve YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan 126 tez

evrenden seçilmiştir ve araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Türkçe dışında dilde yazılmış, belirtilen enstitüler dışında kayıtlı olan, erişime açık olmayan, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde bulunmayan ve 2007-2020 (Haziran) tarihi dışında yapılmış olan tezler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Bu çalışma için Maltepe Üniversitesi Etik Kurulundan 6.11.2020 tarih ve 2020/13 sayı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan form, Sözbilir ve Kutu'nun (36) geliştirdiği formdan faydalanarak Küçükoğlu ve Ozan (37) tarafından kullanılan Tez Sınıflama Formu'nun revize edilmesi sonucu oluşturulmuştur. Küçükoğlu ve Ozan'ın (37) formunda tez künyesi, araştırma deseni/yöntemi, veri toplama aracı, örneklem, veri analiz yöntemleri kısmı bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan tez sınıflama formuna ise Küçükoğlu ve Ozan'dan (37) farklı olarak tezin bağlı olduğu enstitü, yazım yılı, tezin türü, tezin teması, örneklem seçme yöntemi kısımları eklenmiştir.

Araştırmada kullanılan Tez Sınıflama Formu tezin yapıldığı üniversite, bağlı olduğu enstitü, yazım yılı, tezin teması, tezin türü, araştırma deseni/yöntemi, veri toplama araçları, örneklem grubu, örneklem seçme yöntemi, örneklem büyüklüğü, veri analiz yöntemleri bölümlerinden oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında revize edilen Tez Sınıflama Formu'nun geçerlik ve güvenirlik analizleri araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Ölçme değerlendirme, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, özel eğitim alanlarından 3 uzmandan görüş alınarak formun kapsam geçerliliği sağlanmıştır. Formun puanlama güvenirliği için ise araştırmacı tarafından 4 hafta aralıkla 2 kez puanlama yapılmıştır ve bu 2 puanlamanın Cohen Kappa uyum katsayısı hesaplanmıştır. Sınıflama düzeyindeki puanlamalarda 2 puanlama arasındaki uyum seviyesinin tespitinde Cohen Kappa katsayısı kullanılmıştır (38) ve Kappa katsayısının aldığı değer 0 ile +1 arasında değişmektedir (39). Araştırmada lisansüstü tezlerin 2 farklı zamanda incelenerek arasındaki uyum katsayısını bulmak üzere genel Cohen Kappa katsayısı 0,834 olarak hesaplanmıştır, genel uyum %95 güven aralığında güçlü düzeyde ($\kappa=0,834$; $p<.001$) bulunmakla birlikte alt kriterlere ait uyum seviyeleri 0,869 ile 1,000 arasında değişmektedir.

Veri Analizi

Bu araştırmada veri analizi yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, sistematik bir şekilde yazılı ya da görsel belgelerin taranması veya değerlendirilmesidir (40). Tez Sınıflama Formu'nda yer alan başlıklar değerlendirmeye alınarak 126 lisansüstü tez için bağlı olduğu enstitü, yıl, tez türü, tema, araştırma deseni/yöntemi, veri toplama araçları, örneklem seçme yöntemi, örneklem grubu, örneklem büyüklüğü, veri analiz yöntemleri ile ilgili bilgiler ilk olarak Excel'e girilmiştir ve sonrasında Excel'deki bilgiler SPSS 26 programına aktarılıp frekans ve yüzde dağılımları şeklinde betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda belirtilen kategorilerle ilgili frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde internet bağımlılığıyla ilgili lisansüstü tezlerin tema, tez türü, yılı, enstitü, araştırma yöntemi, örneklem seçme yöntemi, örneklem büyüklüğü, örneklem grubu, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri açısından dağılımları verilmiştir.

Temalar, tez isimlerindeki ve amaç cümlelerindeki değişkenlerin gruplandırılmasıyla oluşturulmuştur. İnternet bağımlılığıyla ilgili değişkenlerin belirlenmesi için bazı tezlerde araştırma sorularından da yararlanılmıştır.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlere tema açısından bakıldığında çeşitlilik olduğu görülmektedir. Bir tez birden fazla temaya sahip olduğundan dolayı toplam tema frekansı 299 olarak hesaplanmıştır ve toplam tez sayısını geçmiştir. Elde edilen bulgulara göre lisansüstü tezlerin temalarının 58'inin (%19,4) demografik-sosyodemografik özellikler, 58'inin (%19,4) kişisel özellikler, 34'ünün (%11,4) okul ve akademik başarı, 28'inin (%9,4) ruhsal hastalıklar ve belirtileri, 20'sinin (%6,7) sosyal ilişkiler, 18'inin (% 6) internet

kullanım özellikleri, 17'sinin (%5,6) diğer (ergenlik problemleri ve baş etme yöntemleri, durumsal tetikleyiciler, temel psikolojik ihtiyaçlar.), 12'sinin (%4) bağımlılık ve ilişkili faktörler, 10'unun (%3,3) anne-baba tutumu, 9'unun (%3) bilişsel özellikler, 7'sinin (%2,3) aile-çift ilişkisi, 6'sının (%2) bilgi iletişim teknolojileri, 6'sının (%2) bedensel sağlık, 5'inin (%1,7) psikoeğitim programı, 5'inin (%1,7) sosyal medya, 4'ünün (%1,3) siber zorbalık, 2'sinin (%0,7) duygular olduğu tespit edilmiştir. Hiçbir temaya dahil olmayanlar diğer kategorisine alınmıştır. Diğer kategorisinde ergenlik problemleri ve baş etme yöntemleri, durumsal tetikleyiciler, temel psikolojik ihtiyaçlar gibi alt temalar bulunmaktadır. Tezlerde en çok çalışılan temalar demografik-sosyodemografik özellikler ve kişisel özelliklerdir. En az çalışılan tema duygulardır.

Tablo 1. Yıllara göre frekans ve yüzde değerleri

Tezin Yazıldığı Yıl	Toplam Frekans	Toplam %
2007	1	0,8
2008	1	0,8
2009	1	0,8
2010	3	2,4
2011	2	1,6
2012	1	0,8
2013	7	5,6
2014	6	4,8
2015	12	9,5
2016	17	13,5
2017	21	16,7
2018	22	17,5
2019	27	21,4
2020	5	4,0
Toplam	126	100

İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin tema içeriklerine ait bilgilere bakıldığında; ruhsal hastalıklar ve belirtileri (depresyon, anksiyete vb.), demografik-sosyodemografik özellikler (cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi vb.), bedensel sağlık (obezite, ortopedik engel vb.), kişisel özellikler (utangaçlık, içedönük/dışa dönük olma vb.), internet kullanım özellikleri (interneti ne sıklıkla kullandığı, kullanım süresi vb.), sosyal ilişkiler (akran ilişkisi, sosyal destek vb.), okul ve akademik başarı (akademik güdülenme, akademik beklenti vb.), bilişsel özellikler (üstbiliş, yürütücü işlevler vb.), bilgi iletişim teknolojileri (kendine ait bilgisayarın olup/olmaması vb.), psikoeğitim programı (internet bağımlılığını önlemeye yönelik bilişsel davranışçı psikoeğitim programı vb.), anne-baba tutumu (algılanan anne baba tutumu, anne-babanın kabul/ılgısı vb.), sosyal medya (sosyal medyaya yönelik tutum, sosyal medya kullanımı vb.), duygular (öfke, umutsuzluk), siber zorbalık (siber zorbalık/mağduriyet, siber duyarlılık vb.), aile-çift ilişkisi (anne-baba ergen ilişkisi, evlilik uyumu vb.), bağımlılık ve ilişkili faktörler (akıllı telefon ve dijital oyun bağımlılığı, internetin cazibesi vb.) ve diğer (ergenlik problemleri ve baş etme yöntemleri, temel psikolojik ihtiyaçlar vb.) yer almaktadır.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımlarına bakılmıştır. Buna göre lisansüstü tezlerin 8'i (%6,3) doktora tezi, 118'i (%93,7) yüksek lisans tezinden oluşmaktadır. Yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo 1'de internet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 1'de belirtildiği gibi lisansüstü tezler yıllara göre incelendiğinde en fazla lisansüstü tez sayısı 27 (%21,4) ile 2019 yılında yapılmıştır. 2010 yılından sonra lisansüstü tez sayısının arttığı özellikle 2015-2019 yılları arasında artarak devam ettiği görülmektedir. En az lisansüstü tez sayısı ise 1'er (0.8) tane ile 2007-2009 yılları arasındadır.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin enstitülere göre dağılımlarına bakıldığında, lisansüstü tezlerin 86'sının (%68,3) sosyal bilimler enstitüsünde, 38'nin (%30,2) eğitim bilimleri enstitüsünde ve 2'sinin (%1,6) lisansüstü eğitim enstitüsünde yapıldığı görülmektedir.

Lisansüstü tezleri araştırma yöntemlerine göre incelediğimizde 130'unun (%97,74) nicel araştırma, 1'inin (%0,75) nitel araştırma ve 2'sinin (%1,50) karma araştırma yöntemini kullandığı görülmektedir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre bakıldığında, tezlerin araştırma yöntemlerinin toplam frekansı, tez sayısını geçmektedir. Çünkü nicel araştırma yöntemindeki bazı tezlerde birden fazla araştırma deseninin kullanıldığı tezlerde rapor edilmiştir ve bu çalışmada da tezlerdeki bilgiler rapor edildiği şekliyle kullanılmıştır. Lisansüstü tezlerde kullanılan nicel araştırmaların 98'inin (%75,38) ilişkisel tarama çalışması olduğu, 8'nin (%6,15) betimsel tarama çalışması olduğu, 5'nin (%3,84) nedensel karşılaştırmalı çalışma olduğu ve 2'sinin (%1,5) gerçek deneysel çalışma olduğu görülmektedir. İncelenen lisansüstü tezlerden 17 (%13,7) tanesi, nicel yöntemde kullandığı araştırma desenini belirtmemiştir. Ayrıca lisansüstü tezlerin 1'inde (%33,3) nitel araştırma yönteminin kullanıldığı belirtilmiştir. 2'sinde (%66,6) karma araştırma yöntemi kullanıldığı ve karma araştırmalardan bir tanesinin iç içe desen kullandığı diğerinin ise deseni belirtilmemiş olduğu görülmektedir. Tezlerin araştırma yöntemleri, desenleri belirlenirken ilgili tezlerin yöntem kısımlarına bakılmıştır.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin örneklem seçme yöntemlerine göre dağılımlarına bakıldığında, en fazla 61'inin (%46,2) basit seçkisiz-rastgele örnekleme, 20'sinin (%15,15) tabakalı örnekleme, 19'unun (%14,39) kolay ulaşılabilen örnekleme ve 3'nün (%2,27) amaçlı örnekleme kullandığı görülmektedir. Lisansüstü tezlerden 29'unda (%21,96) ise örneklem seçme yöntemi belirtilmemiştir. Tezlerin örneklem seçme yöntemlerinin toplam frekansı, tez sayısını geçmektedir. Çünkü bazı tezlerde birden fazla örneklem seçme yöntemi kullanıldığı rapor edilmiştir ve bu çalışmada da tezlerdeki bilgiler rapor edildiği haliyle kullanılmıştır.

Lisansüstü tezler örneklem büyüklüklerine göre incelendiğinde, en yüksek oranla 64'ünün (%50,8) 301-1000 kişiyle, 38'inin (%30,2) 101-300 kişiyle, 11'inin (%8,7) 1000 den fazla kişiyle, 10'unun 31-100 kişiyle ve en düşük oranla 3'ünün (%2,4) 11-30 kişi ile çalışıldığı görülmektedir.

Lisansüstü tezlerin örneklem gruplarına bakıldığında, en fazla çalışılan örneklem grubu 61 (%41,2) ile ortaöğretim öğrencileri olduğu bunu sırasıyla 39 (%26,4) ile üniversite öğrencileri, 30 (%20,3) ile ilköğretim 2. kademe (5-8.sınıflar) öğrencileri, 10 (%6,8) ile yetişkinler, 4 (%2,7) ile ilköğretim 1. kademe (1-4.sınıflar) öğrencileri ve en az çalışılan örneklem gruplarının ise 2 (%1,4) öğretmenler ve 2 (%1,4) veliler olduğu görülmektedir. Örneklem grubunun toplam frekansı, tez sayısını geçmektedir çünkü tezlerde birden fazla örneklem grubuyla çalışıldığı görülmüştür.

Lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarına bakıldığında ilk sırada Tutum/Algı/Kişilik/Yetenek testlerinin, 126 (%48,3) ikinci sırada 115 (44,1) ile Anket/Ölçeklerin ve üçüncü sırada ise bu sınıflamaya dahil edilemeyen 15'inin (%5,7) Diğer kategorisinde olduğu, dördüncü sırada 4 (%1,5) ile Görüşme Formu ve son olarak 1'nde (0,4) Doküman kullanıldığı görülmüştür. Toplam veri toplama araçları sayısı, tez sayısını geçmiştir çünkü bir tezde birden çok veri toplama aracı kullanılmıştır.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımlarına bakıldığında, toplam veri analiz yöntemi sayısının toplam tez sayısını geçtiği görülmektedir. Çünkü bir tezde birden fazla nicel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Lisansüstü tezlerde kullanılan nicel veri analiz yönteminin en çok 125 (%29,1) ile betimsel istatistik olduğu ve sırasıyla aynı oranda 110 (%25,6) ile ilişkisel istatistikler ve çıkarımsal istatistikler kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca 85'in de ise (%19,8) diğer veri analiz yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür. Diğer taraftan tezlerde kullanılan nitel veri analiz yöntemlerinin 2'sinin (%66,7) içerik analizi olduğu ve 1'inin (%33,3) nitel veri analiz yönteminin belirtilmemiş olduğu görülmektedir. Yukarıda lisansüstü tezlerde kullanıldığı belirtilen nitel araştırma ve karma araştırmalarda nitel araştırmanın veri analizinin, içerik analizi olduğu görülmüştür. Karma araştırmalardan birinde veri analizi olarak içerik analizi kullanıldığı diğerinde ise veri analiz yönteminin belirtilmediği bulunmuştur.

Tartışma

Türkiye’de internet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezleri inceleyerek mevcut durumun değerlendirilmesi ve tezlerdeki eğilimlerin ortaya konulmasının bu konuda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda, bu araştırmanın amacı, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan, 2007-2020 (Haziran) tarihleri arasında yapılmış Türkiye’de internet bağımlılığı konulu lisansüstü tezleri temalar, tez türleri, yıllar, enstitüler, araştırma yöntemleri, örneklem seçme yöntemleri, örneklem büyüklükleri, örneklem grupları, veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri açısından incelemektir.

Bu araştırmanın bulgularına göre internet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerde en çok çalışılan temaların demografik-sosyodemografik özellikler ve kişisel özellikler olduğu, onları akademik başarı ve okulun takip ettiği görülmektedir. Lisansüstü tezlerin genelinde bireylerin demografik ve sosyodemografik özelliklerine dair bilgiler toplandığı için demografik-sosyodemografik özellikler temasının ağırlık kazandığı yorumu yapılabilir. En az çalışılan tema duygulardır. Bu durum, alanyazında internet bağımlılığına ilişkin yapılan bazı gözden geçirme çalışmaların da, internet bağımlılığının bilişsel yönünün ağırlıklı vurgulandığı ve bilişsel yaklaşımların internet bağımlılığı tedavisinde önemli bir yeri olduğu tespiti ile desteklenmektedir (18, 68). Duygular temasındaki tezlerin sayısının azlığının alandaki bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. İlgili alanyazında bu araştırma sonucuyla çok az benzer sonuca ulaşmış çalışma bulunmaktadır. Boyacı (30) çalışmasında en fazla çalışılan konunun aile ilişkileri olduğunu bunu sırasıyla depresyon, sosyal ağ kullanımı, sosyal destek, akademik başarı konularının takip ettiğini tespit etmiştir. Boyacı’nın (30) çalışma sonucu ile bu araştırmanın sonucunun ortak olduğu tek nokta her ikisinde de akademik başarı konusunun/temasının yer almış olmasıdır.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezler tür açısından bakıldığında yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Yüksek lisans programlarının daha ağırlıklı olması nedeniyle yüksek lisans tezlerinin sayıca fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca internet bağımlılığı konusunun doktora tezlerine kıyasla yüksek lisans tezlerinde daha çok çalışıldığı çıkarımında bulunulabilir. İlgili alanyazında benzer bulguya rastlanmıştır. Boyacı (30) araştırmasında yüksek lisans tezlerini, doktora tezlerini, uzmanlık tezlerini, araştırma makalelerini ve derleme makaleleri incelemiştir. Araştırmada yüksek lisans tezlerinin sayısının doktora tezlerinin sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir. Doktora tezlerinin, internet bağımlılığıyla ilgili alanyazındaki önemi düşünüldüğünde tez sayısının azlığının alandaki bir eksiklik olduğu yorumu yapılabilir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezler yıllara göre incelendiğinde en fazla tezin 2019 yılında yapıldığı, en az tezin 2007, 2008, 2009 yıllarında yapıldığı görülmüştür. İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlerin 2010 yılından sonra artarak devam ettiği ve son 3 yılda daha fazla ağırlık kazandığı söylenebilir. İnternet bağımlılığına yönelik tezlerin sayısının artmasında internet bağımlılığının giderek artan oranda gündemde olmasının ve tartışılan bir konu olmasının etkili olduğu söylenebilir. İnternet bağımlılığı kavramının ortaya çıkması ve tanımlanma süreci, Young’ın (41) İnternet Bağımlılık Tanı Anketi’ni [Diagnostic Questionnaire for Internet Addiction] geliştirmesi ve bu alanda çalışmaların ortaya çıkışı ve yaygınlaşması dikkate alındığında 2007, 2008 ve 2009 yıllarında bu konuda az çalışmanın olmasının anlamlı olduğu söylenebilir. Ayrıca Baltacı, Akbulut ve Yılmaz (42) problemleri internet kullanımı için Covid-19 pandemisinin güncel bir risk etkeni sayılabileceğini belirtmektedir. Öztürk (43) de Covid-19 pandemisinin problemleri internet kullanımı konusunu gündeme getirdiğini ifade etmektedir. Bu araştırmaların belirttiği gibi Covid-19 pandemisinin de internet bağımlılığının gündemde olmasında etkili olduğu söylenebilir. Ancak bununla birlikte 2020 yılında tezlerin sayısının azaldığı görülmüştür, 2020’deki bu azalma pandemi nedeniyle yapılan çalışma sayısının azalmış olmasıyla ilgili olabilir. Pandemi sebebiyle araştırmacıların Covid-19 konulu çalışmalara yönelmiş olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmada, 2020 yılı Haziran ayına kadar YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan lisansüstü tezler araştırma kapsamında incelendiği düşünüldüğünde 2020 yılı Haziran sonrası lisansüstü tezlerin sayısı bilinmemektedir. Bu nedenden dolayı da 2020 yılında internet bağımlılığı konulu tezlerin sayıca az olduğu düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezler bağlı oldukları enstitüler açısından bakıldığında en çok sayıda tezin sosyal bilimler enstitüsüne ve en az sayıda tezin lisansüstü eğitim enstitüsünden yayınlandığı

görülmüştür. Lisansüstü eğitim enstitüleri 2018 yılından itibaren kurulmaya başlanmıştır (44). Yeni kurulması nedeniyle lisansüstü eğitim enstitülerinde tez sayısının daha az olduğu yorumu yapılabilir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlere araştırma yöntemleri açısından bakıldığında en çok kullanılan yöntemin nicel yöntem olduğu, en az kullanılan yöntemin ise nitel ve karma yöntemler olduğu ve 17 tezin araştırma yönteminin belirtilmediği görülmüştür. Nicel yöntemde en çok kullanılan araştırma deseni ilişkisel tarama desenidir. Araştırmacıların internet bağımlılığı ile ilgili korelasyonları tespit etmek için ilişkisel tarama desenini yoğun olarak tercih ettikleri yorumu yapılabilir. Nicel yöntemde en az kullanılan desen ise gerçek deneysel desendir. Nitel yöntemin sadece 1 tezde kullanıldığı ve bu tezin örnek olay-durum çalışması deseninde olduğu, karma yöntemin de 2 tezde kullanıldığı görülmüştür. Nitel ve karma yöntemli çalışmalar, nicel yöntemle göre daha fazla zaman gerektirdiği için az tercih edilmiş olabilir. Bu araştırmanın bu bulgusu alanyazındaki çalışmalarla desteklenmektedir. Yapılan çalışmalarda en çok tercih edilen yöntemin nicel yöntem olduğu (29,36,45,46,47,48,49,50,51), en çok kullanılan nicel desenin ilişkisel tarama deseni olduğu tespit edilmiştir (30,47,50). Yine yapılan çalışmalarda en az tercih edilen yöntemin karma yöntem olduğu (45,31,47,48,49,50) ortaya konmuştur. Alanyazında farklı bulgulara da rastlanmıştır. Bazı çalışmalarda en çok tercih edilen yöntemin, nitel araştırma yöntemi olduğu belirtilmiştir (52,53,54). Ayrıca bazı çalışmalarda yapılan araştırmaların türünün ve araştırma modelinin belirtilmemiş olduğu vurgulanmıştır (45,48,49). Yapılan bu çalışmada nitel, karma ve deneysel araştırma yöntemlerinin sınırlı sayıda olduğu bulunmuştur. Nitel araştırmalar, araştırılan olay ve olgu ile ilgili nicel araştırma yöntemlerine göre daha derinlemesine bilgi sağlar (55). Karma yöntem ise olay ve olguların karmaşık ve çok boyutlu olmasından hareketle hem nitel hem de nicel çoklu yöntemler kullanarak bütüncül bir çerçeve sağlamaktadır (32). İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılacak çalışmalarda nitel, karma ve deneysel araştırmalara yer verilmesi bu konunun farklı yönlerinin ortaya konmasına katkı sağlayacaktır. Böylece internet bağımlılığının tanımlanmasının yanı sıra önleme, müdahale programlarının ve tedavi yaklaşımlarının geliştirilmesine temel oluşturacağı düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlere örneklem seçme yöntemleri açısından bakıldığında basit seçkisiz-rastgele örneklem yönteminin tezlerde en fazla kullanılan örneklem seçme yöntemi olduğu ve tezlerde en az kullanılan örneklem seçme yönteminin amaçlı örneklem olduğu görülmüştür. 21 tezin ise örneklem seçme yöntemi belirtilmemiştir. Seçkisiz örneklem seçme yöntemlerinde, örneklemin, evreni temsil gücünün fazla olduğu belirtilmektedir (55). Basit seçkisiz-rastgele örneklem yönteminin evreni temsil gücü fazla olduğu için araştırmacılar tarafından ağırlıklı olarak tercih edildiği söylenebilir. İlgili alanyazında benzer bulguya rastlanmıştır. Püsküllü (56) çalışmasında, en çok seçkisiz örneklem yönteminin kullanıldığını ifade etmiştir. İlgili alanyazında farklı bulgulara da rastlanmıştır. Arslankara ve Usta (29), çalışma sonucunda en fazla kullanılan örneklem belirleme yolunun amaçlı örneklem olduğunu tespit etmiştir. Erdem (46) araştırmasında en çok uygun örneklem tekniği kullanıldığını en az amaçlı örneklem tekniği kullanıldığını sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir çalışmada Atasever (54) en çok amaçlı örneklemin tercih edildiğini ve birçok çalışmada örneklem seçme yönteminin belirtilmediğini ifade etmiştir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlere örneklem büyüklükleri açısından bakıldığında tezlerde en fazla 301-1000 kişiyle çalışıldığı, en az ise 11-30 kişiyle çalışıldığı görülmektedir. Alan yazındaki yapılan bazı çalışmalara göre (30,37,48) tezlerde yoğun olarak nicel yöntem kullanıldığı için kalabalık örneklem gruplarıyla (201-400 kişi) ağırlıklı olarak çalışıldığı söylenebilir. Alanyazında bu araştırmanın bulgularından farklılaşan bulgulara da rastlanmıştır. Yapılan bazı çalışmalarda az sayıda kişiden oluşan örnekleme (31-100 kişi) çalışıldığı tespit edilmiştir (45,51,52,54).

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezlere örneklem grupları açısından bakıldığında en fazla çalışılan örneklem grubunun ortaöğretim öğrencileri olduğu, en az çalışılan örneklem gruplarının ise öğretmenler ve veliler olduğu görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazındaki bazı çalışmalarla desteklenmektedir. Alanyazında bu konu ile ilgili yapılan araştırmalara baktığımızda internet bağımlılığının ergenlerde diğer yaş gruplarına göre daha yoğun bir biçimde görüldüğü vurgulanmaktadır (57-62). Ergenlik dönemi biyolojik, bilişsel, sosyal-duygusal değişimlerin yaşandığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak tanımlanmaktadır (63). Bu süreçte ergenin sosyal, cinsel ve kimlik gelişiminde internetin önemli bir rolü olduğu belirtilmektedir (64). Ancak internete erişimin giderek yaygınlaştığı (26) ve daha küçük yaş gruplarının

giderek artan bir hızla internet ortamına dahil olduğu (65) dikkate alındığında bundan sonra yapılacak çalışmaların özellikle ilköğretim ve okulöncesi çocukları ile gerçekleştirilmesinin, önleme çalışmalarının planlanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Önleme müdahalelerinin geliştirilmesinde öncelikle internet bağımlılığı riski taşıyan çocuklar ve ergenleri, aynı zamanda onları biçimlendirici ortamın bir parçası olarak diğerlerinin (ebeveynleri, öğretmenleri gibi) hedef alınmasının gerekliliği belirtilmektedir (69). Bundan dolayı çocuğun gelişiminde, yetiştirilmesinde ve yönlendirilmesinde büyük rolü olan ailelere yönelik lisansüstü tezlerin az sayıda olması bir eksiklik olarak yorumlanabilir. Benzer şekilde okulun ve öğretmenlerin, çocuğun gelişiminde ve eğitimindeki önemi düşünüldüğünde öğretmenlerle sınırlı sayıda lisansüstü tezlerin olması dikkat çekici bir eksiklik. Çok boyutlu bir problem olması nedeniyle internet bağımlılığını sadece bireylerin özellikleri çerçevesinde anlamaya çalışmak indirgemeci bir yaklaşım olabilir. Bunun yerine internet bağımlılığının bireysel ve aile, okul, toplum gibi çevresel ortamların etkileşimi çerçevesinde araştırılmasının yani bütünsel bir yaklaşımla ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezler veri toplama araçları açısından bakıldığında en fazla kullanılan veri toplama aracının tutum/algı/kişilik/yetenek testleri olduğu görülmektedir. Tutum/algı/kişilik/yetenek testlerinden sonra en çok kullanılan ikinci veri toplama aracı anket/ölçektir. En az kullanılan veri toplama aracının ise dokümanlar olduğu görülmektedir. Araştırmacıların, tezlerde kısa sürede çok kişiden veri

veri toplama imkanı sunması nedeniyle tezlerde, tutum/algı/kişilik/yetenek testlerini ve anket/ölçekleri daha fazla tercih ettikleri düşünülmektedir. İlgili alanyazında benzer bulgulara rastlanmıştır. Yapılan çalışmalarda en çok kullanılan veri toplama aracının anket olduğu (51,49) tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda ise (29,37) ölçek ve anketin en çok kullanılan veri toplama aracı olduğu görülmüştür.

İnternet bağımlılığına yönelik lisansüstü tezler veri analiz yöntemleri açısından bakıldığında nicel veri analiz yöntemlerinde en çok betimsel istatistiklerin, nitel veri analiz yöntemi olarak ise içerik analizinin kullanıldığı görülmektedir. Nicel veri analiz yöntemleri, nitel veri analiz yöntemlerinden daha fazla kullanılmıştır. Tezlerde nicel araştırma yöntemi ağırlıklı olarak kullanıldığı için nicel veri analiz yöntemlerinin daha çok tercih edildiği ve tezlerde karma ve nitel yöntemli çalışmaların sayısı az olduğu için de nitel veri analiz yöntemlerinin az kullanıldığı söylenebilir. İlgili alanyazına baktığımızda bazı çalışmalarda, betimsel istatistiklerin en çok kullanılan veri analiz yöntemlerinden olduğu tespit edilmiştir (29,54). Ayrıca bazı çalışmalarda da nitel veri analiz yöntemlerinden en fazla içerik analizinin kullanıldığı ortaya konulmuştur (50,51). Çalışmalarda nitel veri analiz yönteminin çalışmalarda az kullanılmasının, internet bağımlılığı konusunda derinlemesine bilgi edinilmesinde sınırlılığa neden olabileceği düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığına yönelik yurtdışı lisansüstü çalışmalara baktığımızda bu araştırmada olduğu gibi lisansüstü tezlerin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak internet bağımlılığına yönelik meta analiz (66) ve gözden geçirme çalışmaları bulunmaktadır (67-70). Cheng ve Li'nin (66) yaptığı meta-analiz çalışmasında, dünyanın yedi bölgesinden, 31 ülkeden, 89.281 katılımcıyı içeren 80 rapordan elde ettikleri internet bağımlılığı yaygınlık oranlarını ortaya koymuşlardır. Bu sonuçlara göre, en yüksek yaygınlık oranının %10,9 ile Orta Doğu'da ve en düşük yaygınlık oranının ise %2,6 ile Kuzey ve Batı Avrupa'da olduğu belirtilmiştir. İnternet bağımlılığı yaygınlığının hem öznel (yaşamdan memnuniyet) hem de nesnel (çevresel koşulların niteliği) göstergelerle ters ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Vondráčková ve Gabrhelík'in (69) yaptığı gözden geçirme çalışmasında, 1995 ile 2016 yılları arasında yayınlanan 179 araştırmanın 108'i içerik analizi ile incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda, internet bağımlılığının önlenmesine ilişkin literatürün azlığı, farklı risk altındaki gruplar için yeni müdahalelerin hazırlanması ve uygulanması, iyi tasarlanmış araştırmaların yürütülmesi ve bu müdahalelerin etkinliğine yönelik verilerin yayınlanmasına ilişkin acil ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Avrupa Ülkeleri dışındaki internet bağımlılığı konusunda yapılan bir başka gözden geçirme çalışmasında, 2013 ile 2019 yılları arasındaki yayınlanan 64 araştırma incelenmiştir (68). Bu çalışmaların çoğunda internet bağımlılığı ve internet oyun bağımlılığı ele alınmış olmakla birlikte, çevrimiçi kumar bağımlılığı, çevrimiçi pornografi ve sosyal medya bağımlılığı ile ilgili çalışmalara da yer verilmiştir. Demografik olarak Doğu Asya, Çin, Japonya ve Güney Kore'den yapılan araştırmalarla yüksek oranda temsil edilmektedir. Bu çalışmada, internet bağımlılığının yaygınlık oranları %12,6 ile %67,5 arasında değiştiği görülmüştür. Ayrıca bu çalışmanın bulguları, duygu durum bozuklukları, intihar eğilimi, dürtüsellik, saldırganlık ve uyku

sorunları gibi çevrimiçi bağımlılıklarla ilişkili bir dizi risk faktörünü ortaya koymuştur. Tüm bu çalışmalar, internet bağımlılığının evrensel bir sorun olduğunu ve bu konuda yapılacak çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Özellikle Türkiye'de farklı bölgeleri ve farklı ülkelerle karşılaştırmaları içeren kapsamlı çalışmalara da yer verilmelidir.

Bu araştırmanın bir takım sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan 2007-2020 (Haziran) tarihi arasında erişime açık, Türkçe dilinde yazılmış 126 teze sınırlıdır. Araştırmaya yapılan tüm tezlerin dahil edilmemesi ve belirli süreyle sınırlı tutulması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca sadece Türkiye'deki sınırlı lisansüstü tezlerin incelenmesi ve yurtdışı tezlerle karşılaştırılamıyor olması da bir sınırlılıktır. Bunlarla birlikte bu araştırma özellikle Türkiye'de son yıllarda internet bağımlılığı konusunda yapılan lisansüstü tezlere ışık tutması ve alanda çalışan ve çalışacak olanlara alanyazın taramasında kolaylık sağlaması açısından önemlidir.

Sonuç olarak internet bağımlılığı ile ilgili betimsel düzeyde çalışmalardan öteye daha derinlemesine çalışmalar yapılmasına ve önleme-müdahale yöntemlerinin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç doğrultusunda çalışmalarda demografik-sosyodemografik özelliklerin dışında ailelere ve öğretmenlere yönelik nitel, karma ve deneysel çalışmalar yapılabilir. İnternet bağımlılığı ile ilgili doktora düzeyinde çalışmaların sayısı artırılabilir. İnternet bağımlılığının birden fazla disiplini ilgilendiren çok boyutlu bir konu olduğu için gelecekteki çalışmalarda sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitüleri dışında tıpta uzmanlık tezlerinin dahil olduğu tezler incelenebilir. Yapılacak çalışmalarda yabancı dilde yazılmış tezler incelenebilir. Türkiye'de internet bağımlılığı ile yapılacak çalışmalarda ilgili alanyazında daha az çalışılan temalara ve özellikle duygulara ağırlık verilebilir. İleride yapılacak çalışmalarda tezlerin sonuçları incelenebilir. Özellikle internet kullanımı hayatımızın vazgeçilmez bir aracı olduğundan hareketle, internet bağımlılığı hakkında toplumun tüm katmanlarında farkındalık oluşturma, önleme, müdahale ve tedavinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle internet bağımlılığını önleme, müdahale ve tedaviye yönelik çalışmalara ihtiyaç vardır..

Kaynaklar

1. Demirli C, Arslan G. Ergenlerin internet bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2018; 33: 49-64.
2. Yıldız C, Çakır M, Başaran B, Kaptı Ü. Almanya'daki Türkçe öğretmenlerinin Covid-19 salgını döneminde katıldığı çevrimiçi seminerlerle ilgili betimsel bir analiz. Diyalog 2020; 8(2): 457-487.
3. Yaman B. Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye ve Çin'de uzaktan eğitim süreç ve uygulamalarının incelenmesi. OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi 2021; 17(Özel Sayı): 3296-3308.
4. Oktan V. Üniversite öğrencilerinde problemler internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek. Kastamonu Eğitim Dergisi 2015; 23(1): 281-292.
5. Kulu M, Özsoy F. İnternet kafelerdeki sık zaman geçiren gençlerde internet bağımlılığı, dikkat eksikliği ve dürtüsellik. Türk Aile Hekimliği Dergisi 2020; 24(1): 12-22.
6. Uzbay İT. Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi 2009; 29: 5-15.
7. Kabaklı Çimen L. Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı ile sanal ortam yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 2018; 17(68): 1431-1452.
8. Ögel K. İnternet Bağımlılığı. 4. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012:17-23.
9. Bektaş M. Davranışsal bağımlılık: Tanımı, türleri ve sınıflandırılması. Ateş H, Koçak A. (editörler). Bir Kamu Politikası Olarak Bağımlılıkla Mücadele. Ankara: Nobel Yayınevi, 2018: 147-159.
10. Kurt Topraklı C, Mazman İ. İnternet aracılığıyla sosyalleşmeye kuşaklar arası bakış. Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi 2020; 4(1) : 38-49.
11. Griffiths M. Technological addictions. Clinical Psychology Forum 1995; 76: 14-19.
12. Young KS. Cognitive behaviour therapy with internet addicts: Treatment outcomes and implications. Cyberpsychol Behav 2007; 10(5): 671-679.
13. Block JJ. Issues for DSM-V: İnternet addiction. Am J Psychiatry 2008; 165: 306-607.
14. Yao MZ, Zhong Z. Loneliness, social contacts and internet addiction: a cross-lagged panel study. Comput Human Behav 2014; 30: 164-170.

15. Gençer AG, Karadere ME, Okumuş B, Hocaoglu Ç. DSM-5'e giremeyen tanılar (kompulsif satın alma, misophonia, facebook kıskançlığı, pagofaji, siberkondria, internet bağımlılığı). Hocaoglu Ç (editör). DSM-5'in Yeni Tanıları. Ankara: Türkiye Klinikleri, 2018: 87-96.
16. Tao R, Huang X, Wang J, et al. Proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Addiction* 2010; 105(3): 556-564.
17. Young KS. Internet addiction: the emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychol Behav* 1998; 1(3): 237-244.
18. Bozkurt H, Şahin S, Zoroğlu S. İnternet bağımlılığı: Güncel bir gözden geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi* 2016; 6(3): 235-247.
19. Karaca M. Aileyi tehdit eden yeni bir tehlike: sanal ilişkiler. *e-Journal of New World Sciences Academy Social Sciences* 2007; 2(3): 131-143.
20. Murali V, George S. Lost online an overview of internet addiction. *Adv Psychiatr Treat* 2007; 13(1): 24-30.
21. Taş İ. İnternet bağımlılığı. Ayas T, Horzum MB (editörler). *Teknolojinin Olumsuz Etkileri*. 4.Baskı, Ankara: Ayrıntı, 2018: 11-84.
22. Mahat SS. To investigate the consequences of internet addiction disorder. *International Journal of Computer Engineering & Technology* 2014; 5(11): 48-56.
23. Ayran G, Gündoğdu G, Arslan Işık N. Effect of internet addiction on sleep quality in university students. *Galician Medicael Journal* 2019; 26(4): 1-8.
24. We are Social. Digital 2020 Global Digital Overview. <https://wearesocial.com/digital-2020> (Accessed 9.11.2020).
25. We are Social. Digital 2021 October Global Statshot Report. <https://datareportal.com/reports/digital-2021-october-global-statshot> (Accessed 13.10.2021).
26. Türkiye İstatistik Kurumu. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587) (Accessed 5.9.2022).
27. Hamarta E, Akbulut ÖF, Baltacı Ö. Ulusal düzeydeki problemli internet kullanımını önleme programlarının incelenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi* 2021; 4(1): 1-34.
28. Adana F, Yeşilfidan D, Sevimoğlu MY. Türkiye'de Gençlerde İnternet Bağımlılığı Ve Sosyal Destek Düzeyi Üzerine Yapılmış Çalışmalara İlişkin Bir Gözden Geçirme. *I.Uluslararası Eğitimde Güncel Sorunlar ve Teknoloji Bağımlılığı Kongresi Tam ve Özet Metin Kitabı*, 2018: 97-103.
29. Arslankara VB, Usta E. Türkiye'de 2013-2018 Yılları Arasında İnternet Bağımlılığı Temelinde Üretilen Bilimsel Çalışmaların Yöntem ve İçerik Açısından İncelenmesi. *1.Uluslararası Çağdaş Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı*, 2018: 214-220.
30. Boyacı M. Türkiye'de internet bağımlılığı araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions* 2019; 6(3): 777-795.
31. Sevimoğlu MY, Adana F, Yeşilfidan D. Türkiye'de Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle İlişkili Değişkenler: Gözden Geçirme. *I.Uluslararası Eğitimde Güncel Sorunlar ve Teknoloji Bağımlılığı Kongresi Tam ve Özet Metin Kitabı*, 2018: 129-135.
32. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 11. Baskı, Ankara: Seçkin, 2018: 122.
33. Ocak İ, Olur B. Bilimsel Araştırma Süreci: Giriş. Gürbüz Ocak (ed.), *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 1.Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. 2019: 2-63.
34. Çalık M, Sözbilir M. İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim* 2014; 39(174): 33-38.
35. Dinçer S. Eğitim bilimleri araştırmalarında içerik analizi: Meta-analiz, meta-sentez, betimsel içerik analizi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2018; 7(1): 176-190.
36. Sözbilir M, Kutu H. Development and current status of science education research in Turkey. *Essays in Education* 2008; (Özel Sayı):1-22.
37. Küçüköğlu A, Ozan C. Sınıf öğretmenliği alanındaki lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 2013; 4(12): 27-47.
38. Cohen J. A coefficient of agreement for nominal scales. *Educ Psychol Meas* 1960; 20(1): 37-46.
39. Warrens MJ. Five ways to look at Cohen's Kappa. *Psychol Psychother* 2015; 5(4): 1-4.
40. Bowen GA. Document analysis as a qualitative research method. *Qual Res J* 2009; 9(2): 27-40.
41. Young KS. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychol Behav* 1998; 1(3): 237-244.
42. Baltacı Ö, Akbulut ÖF, Yılmaz E. Problemli internet kullanımında güncel bir risk faktörü: Covid-19 pandemisi. *Humanistic Perspective* 2021; 3(1): 97-121.
43. Öztürk A. Covid-19 pandemi sürecinde bilişim teknolojileri bağımlılığı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2021; 7(1): 195-219.

44. Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180518-1.htm> (Accessed 18.01.2022).
45. Başkan SY. Türkiye'de 2015-2020 Yılları Arasında Okul Yöneticileriyle İlgili Yazılan Lisansüstü Tezlerin İçerik ve Yöntem Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2021.
46. Erdem D. Türkiye'de 2005-2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi 2011; 2(1): 140-147.
47. Kardeş S, Akman B, Yazıcı DN. Üstün yetenekliler alanında yapılmış tezlerin analizi. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi 2018; 11(3): 411-430.
48. Koyuncu MS, Şata M, Karakaya İ. Eğitimde ölçme ve değerlendirme kongrelerinde sunulan bildirilerin doküman analizi yöntemi ile incelenmesi. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi 2018; 9(2): 216-238.
49. Şahin A. 2008-2018 Yılları Arasında Sınıf Öğretmenliği Alanında Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, 2019.
50. Şahin Ö, Başgöl M. PISA üzerine yapılan lisansüstü tezlerin doküman analizi ile incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2020; 11(1): 50-66.
51. Saraç H. Türkiye'de okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin yapılan araştırmalar: İçerik analizi çalışması. Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi 2017; 3(2): 60-81.
52. Albayrak E. Türkiye'de Matematik Eğitimi Alanında Yayımlanan Matematiksel Model ve Modelleme Araştırmalarının Betimsel İçerik Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, 2017.
53. Altay N. Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi alanında yazılan makalelerin değerlendirilmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2020; 11(1): 22-35.
54. Atasever D. Türkiye'de 2014-2018 Yılları Arasında Matematik Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Matematik Eğitimi Bilim Dalı, 2019.
55. Büyüköztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, et al. Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (29. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020: 85.
56. Püsküllü D. Ortaokul Fen Bilimleri Öğretiminde Stem (Fetemm) Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hatay: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı, 2019.
57. Valkenburg PM, Peter J. Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. J Adolesc Health 2011; 48(2):121-127.
58. Tsitsika A, Janikian M, Schoenmakers TM, et al. Internet addictive behavior in adolescence: A cross-sectional study in seven European countries. Cyberpsychol Behav Soc Netw 2014; 17(8): 528-552.
59. Kaess M, Durkee T, Brunner R, et al. Pathological internet use among European adolescents: Psychopathology and self-destructive behaviours. Eur Child Adolesc Psychiatry 2014; 23(11): 1093-1102.
60. Taylan HH, Işık M. Sakarya'da ortaokul ve lise öğrencilerinde internet bağımlılığı. Turkish Studies 2015; 10(6): 855-874.
61. Öner K, Arslantaş H. Internet addiction in high school students, affecting factors and relationship between internet addiction and depression risk. Jurnal Medical Brasovean 2018; 1(1): 38-49.
62. Ektiricioğlu C, Arslantaş H, Yüksel R. Ergenlerde çağın hastalığı: teknoloji bağımlılığı. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi 2020; 29(1): 51-64.
63. Steinberg L. Ergenlik. Çok F. (Çeviri eds). 1.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2007:24-25.
64. Bayraktar F. İnternet ve ergen gelişimi. Kalkan M. Kaygusuz C.(editörler). 1.Baskı, İnternet Bağımlılığı Sorunlar Ve Çözümler. Ankara: Anı Yayıncılık, 2013: 75-94.
65. Topçu S. Çocuk ve sanal ortam. Kocatepe Tıp Dergisi 2018; 19(1): 27-33.
66. Cheng C, Li AY. Internet addiction prevalence and quality of (real) life: A meta-analysis of 31 nations across seven world regions. Cyberpsychol Behav Soc Netw 2014; 17(12): 755-760.
67. Kuss DJ, Griffiths MD, Karila L, Billieux J. Internet addiction: A systematic review of epidemiological research for the last decade. Curr Pharm Des 2014; 20(25): 4026-4052.
68. Kuss DJ, Kristensen AM, Lopez-Fernandez O. Internet addictions outside of Europe: A systematic literature review. Comput Human Behav 2021; 115: 1-52.
69. Vondráčková P, Gabrhelík R. Prevention of internet addiction: A systematic review. J Behav Addict 2016; 5(4): 568-579.

70. Marin MG, Nuñez X, de Almeida RMM. Internet addiction and attention in adolescents: A systematic review. Cyberpsychol Behav Soc Netw 2021; 24(4): 237-249.

Yazar Katkıları: Tüm yazarlar ICMJE'in bir yazarda bulunmasını önerdiği tüm ölçütleri karşılamışlardır
Etik Onay: Bu çalışma için ilgili Etik Kuruldan etik onay alınmıştır.
Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.
Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.
Yazarın Notu: Bu makale birinci yazarın Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsündeki Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir
Author Contributions: All authors met criteria recommended by ICMJE for being an author
Ethical Approval: Ethical approval was obtained for this study from relevant Ethics Committee.
Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The authors have declared that there is no conflict of interest.
Financial Disclosure: Authors declared no financial support
Acknowledgement: This article is derived from the first author's Master's thesis at Maltepe University, Graduate School of Education